

Textus centonarius. Les centons virgiliens de l'Antiquité: approche textuelle et littéraire
(Praha, 27.–29. 4. 2017)

Na konci dubna se v Praze konala třídnenní mezinárodní konference věnovaná centonu jako specifické literární technice, potažmo způsobu zacházení s textem, kterou spolupořádala Univerzita Karlova (jmenovitě Martin Bažil z Ústavu řeckých a latinských studií Filozofické fakulty) a Lyonská univerzita (jmenovitě Daniel Vallat z Université Lumière Lyon 2), s příspěvním Francouzského univerzitního institutu (Institut Universitaire de France) a Filozofického ústavu Akademie věd České republiky. Opravdu důstojné zázemí poskytla tomuto – na české i světové konferenční scéně tematicky ojedinělému – sympoziu neorenesanční Vila Lanna, reprezentační zařízení Akademie věd České republiky. V průběhu konference, jejímž hlavním jazykem byla francouzština, zaznělo celkem 13 příspěvků, následovaných vždy živou a poučenou diskuzí, která přednášejícím poskytla cennou zpětnou vazbu i podněty pro další bádání. Výhradním tématem všech přednáškových bloků byly antické vergiliovské centony, tedy mnohdy anonymně dochované citátové mozaiky různé délky i obsahu, poskládané z veršů vypůjčených z rozličných míst Vergiliova díla.

O náplň první tematické sekce, nazvané „*Le Centon de Proba* entre Virgile et la Bible“, se postaral jeden z nejnámějších a badatelsky nejatraktivnějších centonů pozdní antiky – Probino přebásnění biblických příběhů ze *Starého a Nového zákona* pomocí Vergiliových veršů, datované do 3. čtvrtiny 4. stol. po Kr. Všechny referáty zařazené do tohoto bloku se přirozeně odvíjely od bipolárních intertextuálních vazeb Probiny básně čili od jejího napojení na Vergilia na straně jedné a *Písmo svaté* na straně druhé. Využitím epicko-tragického náboje vybraných pasáží Vergiliovy tvorby ve scéně Kristova vzkříšení a jeho nanebevstoupení se zabývala Maríia Luisa La Fico Guzzo (Bahía Blanca) v příspěvku „*Risurrezione e ascensione di Gesù nel centone di Proba* (vv. 638–688): *risposte cristiane a tragici conflitti virgiliani*“.

Valentina Sineri (Katánie) hovořila na téma „Alternative esegetiche nel centone di Proba tra poesia virgiliana e dettato biblico“, přičemž si pro ilustraci Probinina tvůrčího zacházení s biblickou předlohou zvolila scénu pokušení Evy v ráji. Nové významové odstíny citátů použitých v několika epizodách Probinina centonu, mj. třeba fragmentů převzatých z popisu sportovních her (*Aeneis* 5) do Kristovy promluvy během poslední večeře, rozebírala v příspěvku „How much Vergilian and how much Christian is Proba?“ Paola Francesca Moretti (Milán). Poněkud odlišnou cestou se ubíralo komparativní pojednání Martina Bažila o způsobech adaptace Pallantova příběhu ve třech žánrově i obsahově zcela odlišných centonárních textech, Probině biblickém eposu, Ausoniově epithalamiu a anonymním epicko-tragickém epylliu *Alcesta* („L’histoire de Pallas dans la poésie centonaire de l’Antiquité tardive (*Cento Probae, Centon nuptial* d’ Ausone, *Alcesta*)“). Program prvního konferenčního dne vhodně doplnila a současně zakončila přednáška o stavu a podobách dochování díla M. Terentia Varrona (přímé/nepřímé citáty apod.) v komentářích k Vergiliovi („Varro in Virgilian Commentaries: Transmission in Fragments“), kterou na Ústavu řeckých a latinských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy proslovil Daniel Vallat, a to v rámci jarního přednáškového cyklu pořádaného pražskou pobočkou Jednoty klasických filologů.

Druhý tematický blok – „Les centons mythologiques de l’*Anthologie latine*“ – vyplnilo bádání o centonech s mytologickými náměty, vzniklých v období od 3. do 6. stol. po Kr. a dochovaných v jediném rukopise, kodexu Salmasianus *Latinské antologie*. Séverine Clément-Tarantino (Lille) se na základě rozboru citátové struktury centonu *Iudicium Paridis* zaměřila na možnosti jeho interpretace ve smyslu jakési předmluvy či pseudomodelu *Aeneidy* („*Le Iudicium Paridis* comme « prequel » de l’*Enéide* et les limites de l’interprétation“). Marie Okáčová (Brno) se pokoušela osvětlit místy obtížně srozumitelné epyllion o Prokně a Filoméle, zejm. metaforický obraz mluvčící krve, a celý centonární text prezentovala jako svého druhu mytologickou hádanku určenou k rozluštění čtenáři („The Virgilian Cento *Progne et Philomela* (*Anth. Lat.* 13 R): Towards a Solution of a Mythological Riddle“). Marcos Carmignani (Córdoba) v příspěvku „L’uso dei tempi verbali nel centone *Hippodamia*“ vyhodnocoval zastoupení a narativní význam slovesných časů (prézentu, perfekta a imperfekta) v epicko-tragickém epylliu *Hippodamia*. Maria Teresa Galli (Innsbruck) se věnovala způsobům sémantického přesměrovávání citátů z Vergilia v Hosidiově tragédii *Medea* a v drobnějších vergiliovských centonech, k nimž patří pět mytologických epyllií a jeden žánrový obrázek popisující přípravu blíže nespecifikovaného druhu pečiva

(„Reuse of Virgil in Hosidius Geta's *Medea* and in the *Vergiliocentones minores*“), a Daniel Vallat předložil statistickou analýzu zdrojů citátů v dramatu *Medea* a jejich využití při ztvárnění charakterového profilu hlavní hrdinky („La voix monstrueuse: génétique textuelle et construction chimérique dans la *Médée*“). Po skončení této oficiální části programu druhého konferenčního dne si účastníci mohli vychutnat atmosféru historické (a turistické) Prahy při odpolední komentované prohlídce Pražského hradu.

Poslední den konference přišla na řadu dvě témata s potenciálně větším přesahem do literární teorie a historie. V sekci nazvané „Centons virgiliens et effets intertextuels“ promluvila Franca Ela Consolino (L'Aquila) o specifikách využití Vergiliových veršů s charakterem autorských výpovědí v širokém spektru pozdně antických centonů („Les vers virgiliens à caractère proémial dans les centons de la latinité tardive“) a Raphael Schwitter (Curych) pojednal o vazbách Luxoriova svatebního centonu, realizovaných prostřednictvím Vergilia, na četné (vzorové) epithalamické texty (zejm. na Statia, Claudiana, Ausonia a Dracontia) a o jejich významu z hlediska žánrové identity Luxoriova díla („Triangular Intertextuality and Generic Appropriation in Luxurius' *Epithalamium Fridi* (AL 18 Riese)“). Závěrečný tematický blok – „Les centons chrétiens et leur *Sitz im Leben*“ – tvořily dva příspěvky, oba přednesené *in absentia auctoris*. Sergio Audano (Sestri Levante) se zaměřil na liturgické praktiky popisované (snad v souvislosti s oslavou Velikonoc) v úvodní a závěrečné části centonu *De ecclesia* a na interpretačně návodné ozvěny původních významů veršů citovaných v těchto pasážích („Testo e liturgia nel centone *De ecclesia*“). Otázku po účelu vzniku a uplatnění křesťanských centonů si v příspěvku „Sulla 'destinazione d'uso' dei centoni cristiani“ kladla Alessia Fassina (Benátky), podle níž se jednalo spíše o díla určená (na způsob liturgických textů) k přednesu v omezeném kruhu věřících než o školní texty určené k výchově mládeže. Následovalo závěrečné slovo Martina Bažila, které vyvolalo další diskuzi o různých aspektech centonární metody skládání textů, což dokazuje, že celkově zdařilá konference naplnila svůj smysl a cíl.

Různorodost prezentovaných příspěvků dobře ilustrovala tematickou i žánrovou rozmanitost antických centonů z Vergilia, stejně jako mnohost přístupů k nim – mnohost, jejímž jednotčím prvkem je jednak (v relativně nedávné minulosti takřka nevidaný) respekt k centonu jako legitimní literární formě, jednak vědomí limitů její životaschopnosti, tj. její (materiální i sémantické) závislosti na primárním zdroji. Žádný z příspěvků se proto neobešel bez poukazu na (často rafinovaný) dialog významů odehrávající se mezi centonem a Vergiliem, u křesťanských centonů navíc ještě *Biblií*. Jasně se tak

ukazuje značný posun, který ve vnímání centonu od druhé poloviny minulého století nastal a jemuž napomohla kromě jiného i moderní literární teorie, jež poskytla patřičné nástroje pro analýzu vztahů mezi texty, tedy i pro analýzu centonu, sekundárního textu bytostně založeného právě na vztahu k jinému, výchozímu textu. Byla to zejména teorie intertextuality, tak či onak reflektovaná snad v každém z přednesených referátů, která přispěla k rehabilitaci této literární formy, dříve chápané v lepším případě jako exces nebo okrajová kuriozita, nezřídka ovšem také jako literární odpad, jako bezmála plagiátorská tvorba parazitující na slovných dílech klasického kánonu. I z tohoto důvodu je skvělé, že se v domácím prostředí konalo vědecké sympozium dokazující, že odsudky centonu jsou minulostí a že tato experimentální tvorba a zábava intelektuálů má čtenářům rozhodně co nabídnout.

Marie Okáčová (Brno)